

bâl, hâkîkî → hakîkî, bâkî → bâkî. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde kalın ünlü önüne gelen k sesinin bu değerini koruduğunu belirtmek üzere ünlünün üzerine “^” işareti konur; meselâ kâmil, dükân, kâtip. Fakat “^” işareti aynı zamanda uzatma işareti olduğu için aslında “kâf”la yazılan bazı kelimelerin yanlış yazılıp söylenmesine yol açmıştır; meselâ Zülfikâr, hankâh, ikâmetgâh. Yine Farsça’dan geçme kelimelerin başındaki “g”ler de “k”ye dönüşmektedir; meselâ gil → kil, gâh → kâh. Aynı şekilde Eski Türkçe’nin Oğuz lehçesi, Özbekçe, Kırgızca gibi Doğu Türk lehçelerindeki kelime başlarında bulunan “k”ler de Batı Türkçesi’nde (Türkiye Türkçesi) “g”ye dönüşmüştür; meselâ köz → göz, kelin → gelin, köç → göç. Doğu Türkçesi’nde ve Batı Türkçesi’nin bazı ağızlarında seyrek olarak kelime başındaki “k”ler “ç” şeklinde söylenir; meselâ kim? → çim? İki ve daha fazla heceli isimlerin sonundaki “k”ler -e ve -i hallerinde “ğ”ye dönüşür; meselâ çelik → çeliğe / çeliği, delik → deliğe / deliği gibi. Bu türden tek heceli isimlerde ise durum karışıktır; meselâ gök → göğü / göğe, yük → yüke / yükü.

BİBLİYOGRAFYA :

Sîbeveyhi, *Kitâbü Sîbeveyhi* (nşr. H. Derenbourg), Paris 1889, II, 452-453; Ebû’t-Tayyib el-Lugavî, *Kitâbü’l-İbdâl* (nşr. İzzeddin et-Tenûhî), Dimaşk 1379/1960, I, 32-34, 139-144; II, 230, 354-364, 376; ayrıca bk. tür.yer.; İbn Cinnî, *Şîru şinâ’ati’l-i’râb* (nşr. Hasan Hindâvî), Dimaşk 1405/1985, I, 279-285; II, 763; Zemahşerî, *el-Mufaşşal fi ‘ilmi’l-luğâ* (nşr. M. İzzeddin es-Saîdî), Beyrut 1410/1990, s. 464-465, 469; Goerg Kampffmeyer, “Arabistan (dil)”, *İA*, I, 516; G. Levi Della Vida, “Temîm”, *a.e.*, XII/1, s. 155; H. Fleisch, “Kâf”, *EP* (Fr.), IV, 416-417.

MEHMET ALİ SARI

KÂF HÂ YÂ AYN SÂD

(كَهَيِّصَ)

Meryem sûresinin başında bulunan ve adlarıyla kıraat edilen harfler

(bk. HURÛF-ı MUKATTAA).

KÂF u NÛN

(كَاف وَ نُون)

Allah’ın yaratmadaki gücünü ve süratini anlatmak üzere âyetlerde yer alan

“kûn” (كن = ol!) emrini telmihen kelimeyi oluşturan harflerin ismen okunmasıyla elde edilen dinî-tasavvufî terim

(bk. KÛN).

KÂF SÛRESİ

(سورة ق)

Kur’ân-ı Kerîm’in ellinci sûresi.

Mekke döneminde Mürselât sûresinden sonra nâzil olmuştur. Kırk beş âyet olup fâsılası ط، ص، د، ر، ج، ب harfleridir. Adını ilk âyetin başındaki kâf harfinden almıştır. Bâsikât sûresi olarak da isimlendirilir. Sûrelerin ihtiva ettiği âyet sayısına göre yapılan sınıflandırmada tıvâl-i mufassal grubunda yer alanların bu sûreyle başladığı kabul edilmektedir (Elmalılı, VI, 4489).

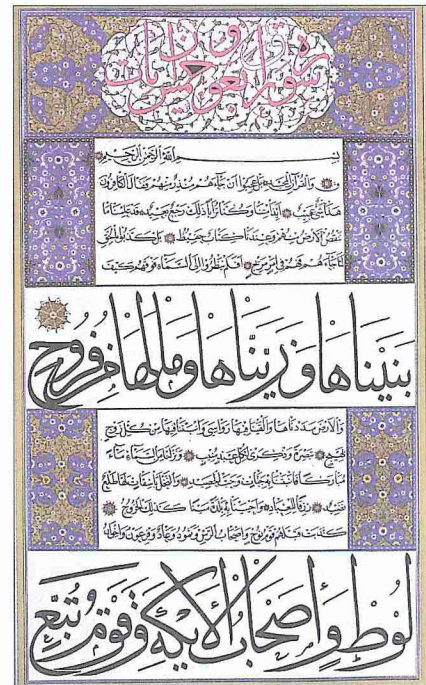
Kâf sûresinde, ölümden sonra yeniden dirilişle bunu inkâr edenlerin uyarılması ve iman edenlerin müjdelenmesi, peygamberlerini yalanlayan kavimlerden bazı örnekler verilerek bunların sonlarının hatırlatılması, kavminin inkârcı ve yıkıcı tavırlarına karşı Hz. Peygamber’e teselli ve güven telkin edilmesi, inkârcıların âhirette karşılaşacakları cezalar ve inananlara verilecek nimetler gibi konular çarpıcı bir ifade örgüsü ve etkileyici bir üslûpla anlatılmıştır. Bölümler arasındaki uyum sûrenin bir defada indirildiğini göstermektedir. Sûrenin başındaki kâf harfinin ne anlama geldiği konusunda ileri sürülen çeşitli görüşler arasında bu harfin yeryüzünü kuşatan bir dağı ifade ettiği söylenmekle birlikte (Taberî, XXVI, 93) bu rivayetin İsrâîlî hurafelerden olduğu belirtilmiştir (İbn Kesîr, IV, 221).

Kâf sûresinin muhtevasını iki bölümde ele almak mümkündür. Birinci bölümde (âyet 1-15), müşriklerin kendilerine gönderilen peygamberi ve ölümden sonra dirilmeyi yalanladıklarına dikkat çekilerek Allah’ın kudretine işaret eden kozmolojik delillerden örnekler verilir; gökyüzü, yeryüzü, dağlar, gökten indirilen sular, hurma ağaçları, bahçeler ve bitkilere dikkat çekilir; böylece insanlar bunların yaratılışındaki hikmeti kavramaya ve düşünmeye teşvik edilerek bu deliller dikkate alındığında insanları ölümden sonra diriltmenin Allah için kolay olacağı bildirilir. Aynı bölümde ayrıca, daha önceki bazı kavimlerin kendilerine gönderilen peygamberleri yalanladıklarına dikkat çekilir. Bu kavimlerin yalnız isimlerinin zikredilip ayrıntıya girilmemiş olması, o dönemdeki Araplar’ın onlar hakkında mâlûmat sahibi olduklarını gösterebileceği gibi buradaki amacın söz konusu toplulukların tarihlerini anlatmak değil davranışlarının onları sürüklediği âkıbeti haber vermek suretiyle muhatapların ibret almalarını sağ-

lamak olduğu da söylenebilir. Öte yandan burada, karşılaştığı yalanlamanın kendisinden önceki peygamberlerin de başına geldiğini hatırlatmak suretiyle Resûl-i Ekrem’i teselli amacı da güdülmektedir.

Sûrenin ikinci bölümünde (âyet 16-45), inkârcıların ölümden sonra dirilme konusundaki şüphelerine karşı insanın yaratılışına dikkat çekilerek insanı yaratan gücün onun en gizli duygu ve düşüncelerini dahi bildiği ifade edilir. Bu kısımda, muhatapların bilhassa âhiret hayatı konusuna dikkatlerini yoğunlaştırarak içlerinde ürperti uyandırmayı, böylece kendilerini dehşetli sondan korumayı hedefleyen bir üslûp hâkimdir. Ayrıca takvâ sahiplerine âhirette verilecek nimetlerden de bahsedilir. Bu bölümde yer alan, “Biz insana şah damarından daha yakınız” meâlindeki âyet (âyet 16), insanın bütün eylem ve düşünceleri konusunda derin bir sorumluluk bilinci taşıması gerektiğini vurgulaması açısından çok anlamlıdır. Sûrenin sonlarına doğru Hz. Peygamber’in kendisine inanmayanların sözlerine karşı sabırlı olması öğütlenerek günün değişik vakitlerinde Allah’ı saygı ve övgüyle anması istenir. Kıyamet ve mahşer sahnesine kısa ve etkili ifadelerle tekrar temas

Kâf sûresinin ilk âyetleri

eden âyetlerin ardından sûre, inatçı müşriklerin neler söylediklerini Allah'ın çok iyi bildiğini, Resûl-i Ekrem'in onları inanmaya zorlamak gibi bir görevinin bulunmadığını belirten ve Allah'ın uyarılarından yararlanabilecek iyi niyetli insanlara Kur'an aracılığıyla uyarıda bulunmasını emreden âyetle sona ermektedir.

Hız. Peygamber bayram namazlarında Fâtîha'dan sonra Kâf ve Kamer sûrelerini okumuştur (Müslim, "Şalâtü'l-İdeyn", 14, 15; Nesâî, "Şalâtü'l-İdeyn", 12). Ayrıca bu sûre, Resûlullah'ın özellikle sabah namazlarının ilk rek'atında sıkça okuduğu sûreler arasında yer alır (Dârimî, "Şalât", 66; Müslim, "Şalât", 168-169). Diğer taraftan Hız. Peygamber'in cuma hutbelerinde de çoğunlukla Kâf sûresini okumuş olması sürenin ihtiva ettiği konuların, özellikle âhiretle ilgili açıklamaların ve uyarıların önemine, bunların insanlara sıkça hatırlatılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Resûl-i Ekrem'in komşusu Ümmü Hişâm bint Hârise, Kâf sûresini cuma hutbelerinde Resûlullah'tan dinleyerek ezberlediğini belirtmektedir (Müslim, "Cum'a", 50-52). Bazı tefsirlerde yer alan, "Kâf ve'l-Kur'ânî'l-mecid'i öğrenin" (Âlûsî, XXVI, 171) ve, "Kim Kâf sûresini okursa Allah onun ölüm sıkıntılarını hafifletir" (Zemahşerî, IV, 13) şeklindeki hadislerin sahih olmadığı kabul edilmiştir (İbn Arrâk, I, 297; Muhammed et-Trablusî, I, 1006).

Kâf sûresi hakkında müstakil çalışmalar da yapılmıştır. İbrâhim Kuşeyrî'nin *Tefsîr-i Sûre-i Kâf* (Samsun Gazi Ktp., nr. 828) ve Abdülmün'im Memdûh Ramâh'ın, *Tefsîru sûreti Kâf ve'l-edilletü fihâ 'ale'l-ba's ve'l-cezâ* (Kahire 1987) adlı eserleri bunlar arasında sayılabilir. Ahmed b. Şâkir el-Huzeyfî, *Uşûlü'l-âkıde min hilâli sûreti Kâf* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1407/1987, Medine, el-Câmîatü'l-İslâmiyye).

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Şalât", 66; Müslim, "Şalât", 165-169, "Şalâtü'l-İdeyn", 14, 15, "Cum'a", 50-52; Nesâî, "Şalâtü'l-İdeyn", 12; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXVI, 93-115; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 3-13; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXVIII, 145-192; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dâru ihyâi'l-kütübî'l-Arabiyye), IV, 220-231; İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerî'a*, I, 297; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, I, 1006; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXVI, 170-195; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, V, 70-82; Elmalılı, *Hak Dîni*, VI, 4488-4524; M. Tâhir b. Âşûr, *Tefsîrü'l-tahrîr ve't-tenvîr*, [baskı yeri ve tarihi yok], XII, 273-334; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. Ahmed Asrar), İstanbul 1997, VI, 45-72.

KÂMİL YAŞAROĞLU

KAFDAĞI

Klasik kozmos anlayışlarında arzi çevrelediği kabul edilen efsanevî dağ.

Dinlerde kutsal mekân anlayışının gelişmesine paralel olarak dağlar, ilâh ya da ilâhların ikamet veya tecelli mahalli olduğuna yahut ulûhiyyetle irtibata geçildiğine inanılan yerler olarak saygı görmüştür. Kutsal dağ kültüne hemen hemen bütün kavimlerde rastlamak mümkündür. Bunların bazılarında yeryüzünün veya yer ve gök cisimlerinin üzerinde durduğuna yahut destek görevi üstlendiğine inanılan tabiat üstü unsurları haiz dağ motiflerine rastlanmaktadır. İlk mitolojilerdeki yaygın anlayışa göre yeryüzü bütün kara parçalarının anası olan bu dağ merkez alınarak yaratılmış ve onunla gökyüzünden ayrılmıştır. Bu dağ, çadırı destekleyen direk gibi gökyüzünü taşımakta ve yeryüzünün dengesini korumaktadır. Mevcut bütün dağların da yeraltından birer damarla ona bağlandığı kabul edilir. İptidai kültürlerden itibaren gelişim süreci izlenebilen bu motif İslâm kültüründe Kafdağı adıyla bilinir. Kur'an'da bir bilgi bulunmamasına rağmen tefsir, tarih ve edebiyat literatüründe bu konu genişçe işlenmiştir.

Kafdağı'nın mahiyeti tartışmalıdır. Bazı rivayetlerde somut gerçekliği, coğrafi varlığı olan bir dağ, bazılarında soyut, mistik bir sembol olarak kabul edilmektedir; ancak genel eğilim, dağın coğrafi olarak mevcut olduğu ve dünyayı kuşattığı şeklindedir.

Dünyanın merkezini teşkil eden kutsal dağ inancı Mezopotamya'da, Ural-Alтайlar'da, Cermenler'de, hatta Malakka pigmeleri gibi kavimlerde de görülür. Japonya'da Fuji-Yama, Çin'de K'ouen louen, Hint geleneğinde Lokoloka, Budizm'de Meru dünyanın eksenini kabul edilen kutsal dağlardır.

Yahudi geleneğine göre Süleyman Mâbedi'nin üzerine inşa edildiği kaya (even şetiya) dünyanın merkezidir ve bütün dünyayı taşımaktadır. Yahova buraya tecelli etmiş, yeryüzü burası esas alınarak yaratılmıştır. Hristiyanlara göre ise İsa'nın çarmıha gerildiği Calvaire (Ârâmîce Golgota) tepesi dünyanın merkezinde bulunmaktadır. Burası hem semavî dağın zirvesi hem de Hız. Âdem'in yaratıldığı ve defnedildiği yerdir (bk. DAĞ).

Kur'an'da Kâf sûresindeki kozmolojik âyetlerden (50/6-7) ve İbn Abbas'a dayandırılan, "Allah Teâlâ arzın peşinden onu kuşatan bir deniz, onun arkasından da bir dağ yaratmıştır ki ona Kaf denir. Gökyüzü onun üzerine sarmaktadır..." şeklindeki bir rivayetten (İbn Kesîr, IV, 236-237) hareketle bu sûreyi Kaf dağıyla ilişkilendirenler olmuşsa da müfessirlerin çoğu buna katılmamıştır (Elmalılı, VI, 4494-4495). İslâm literatüründeki Kafdağı motifi esas olarak İbn Abbas ile Vehb b. Münebbih'e kadar götürülen birkaç zayıf rivayete dayandırılmış, bazı tarihçi ve müfessirler de Zerdüşti ve yahudi kaynaklarından aldıkları bilgilerle bu rivayetleri zenginleştirmişlerdir.

Taberî'ye göre Kafdağı parmağı saran yüzük gibi arzı çevrelemekte ve onu sabit tutmaktadır; ona ulaşmak için dört ay süren karanlık bir mesafeyi katetmek gerekmektedir. Bu dağın rengi zümrüt yeşili ve mavidir; gökyüzü rengini ondan almıştır. Bütün dağlar ona bağlı olduğundan yeryüzünün sürekli sallanmasını engellemektedir (*Chronique de Tabari*, I, 33). Yâkût da Kafdağı'nın zümrütten teşekkül ettiğini (*Mu'cemü'l-büldân*, I, 158), gökyüzünün onun üzerine sarktığını belirtmiş, güneşin onda batıp ondan doğduğunu, arkasında başka âlemlerin bulunduğunu, ötesini kimsenin bilmediği şeklindeki rivayetleri aktarmıştır (*a.g.e.*, IV, 18). Bazı rivayetlerde ise Kafdağı'nın kendisine dayandığı, "veted" olarak adlandırılan kaya zümrüttendir. Kazvî'nin aktardığı bir rivayette desteği olmadığı için arzın başlangıçta sallandığı, Allah'ın yarattığı bir meleğin arzı omuzları üzerine alıp elleriyle tuttuğu ve yeşil yakuttan dört köşeli bir kayaya dayandığı zikredilmekte (*'Acâ'ibü'l-ma'âlu'kât*, s. 145), Allah'ın bir kavmi helâk etmek istediğinde bu görevli meleğe Kafdağı'na bağlı dağlardan birini hareket ettirmesini emrettiği belirtilmektedir (*a.g.e.*, s. 170). İbnü'l-Verdî ise Kafdağı'nın damarlarının yukarıda belirtilen ve Kur'an'da geçen (Lokmân 31/16) yakut kayaya bağlı olduğunu, onun yeryüzüyle birlikte denizleri de kuşattığını ifade etmiştir (*Harîdetü'l-'acâ'ib*, s. 12).

Kafdağı'nın arkasındaki bölgenin meleklerle dolu olduğu, ötesinde başka âlemlerin bulunduğu, bunlardan birinin altından, yetmişinin gümüşten, yedisinin de miskten yaratıldığı, her birinin 10.000 günlük yol uzunluğunda olduğu ve burarlarda meleklerin veya cinlerin oturduğu rivayet edilmektedir.